

ЗМІСТ

ВСТУП	3
СПИСОК СКОРОЧЕНЬ	6
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	7
ГЛАВА 1. ПОНЯТТЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	8
1. Поняття інтелектуальної власності	10
2. Теорії інтелектуальної власності	15
3. Економіка інтелектуальної власності та інтелектуального капіталу.....	19
4. Визначення ринкової вартості нематеріальних активів-об'єктів інтелектуальної власності	22
5. Вартість інтелектуальної власності	26
6. Винагорода за використання інтелектуальної власності.....	33
ГЛАВА 2. ПОНЯТТЯ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	38
1. Поняття та ознаки творчої діяльності	39
2. Право на творчість як об'єкт правового регулювання	44
3. Міжнародно-правові підходи до регулювання права на творчість.....	45
4. Межі прояву свободи творчості	47
5. Здійснення права на творчість.....	50
6. Створення результатів творчої діяльності як підстава виникнення правовідносин	52
7. Суб'єкти права на творчість	56
8. Зміст права на творчість.....	57

ГЛАВА 3. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	65
1. Поняття права інтелектуальної власності.....	68
2. Предмет права інтелектуальної власності	74
3. Принципи права інтелектуальної власності.....	76
4. Метод права інтелектуальної власності	80
5. Правовідносини інтелектуальної власності	85
6. Державне адміністрування у сфері інтелектуальної власності ...	87
7. Система виключних прав на нематеріальні об'єкти	94
8. Акти законодавства у сфері інтелектуальної власності	97
9. Об'єкти права інтелектуальної власності.....	104
10. Суб'єкти права інтелектуальної власності.....	105
11. Національна рада України з питань розвитку науки і технологій.....	107
12. Зміст права інтелектуальної власності	117
13. Становлення охорони промислової власності в Україні	121
14. Загальні положення про охорону і захист права інтелектуальної власності.....	127
15. Правосуддя у справах про порушення прав інтелектуальної власності	131
ГЛАВА 4. АВТОРСЬКЕ ПРАВО	136
1. Поняття авторського права	139
2. Джерела авторського права.....	140
2.1. Міжнародні акти	141
2.2. Акти СОТ в сфері авторського права	143
2.3. Директивне та резолютивне право в актах ЄС	144
2.4. Національні акти в сфері авторського права	146
ГЛАВА 5. ОБ'ЄКТИ ТА СУБ'ЄКТИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА.....	151
1. Об'єкти авторського права.....	154

2. Суб'єкти авторського права	167
2.1. Автори як суб'єкти авторського права.....	167
2.2. Наукові та науково-педагогічні працівники як суб'єкти авторського права	173
2.3. Суб'єкти авторського права особливого роду.....	178
2.4. Журналіст як суб'єкт авторського права	179
2.5. Блогери як суб'єкти авторського права	183
2.6. Похідні суб'єкти авторського права	185
2.7. Організації з колективного управління авторськими правами	189
2.8. Публічні суб'єкти авторського права	196
3. План наукової роботи науково-педагогічних працівників	204

ГЛАВА 6. ВИНИКНЕННЯ І ЗДІЙСНЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА 208

1. Підстави виникнення і здійснення авторського права	211
2. Здійснення авторського права.....	215
3. Немайнові права автора на об'єкти авторського права	218
4. Майнові права на об'єкти авторського права.....	219
5. Права особливого роду (sui generis).....	224
6. Використання прав на об'єкти авторського права.....	226
6.1. Використання об'єктів авторського права в медіапросторі.....	228
7. Вільне використання твору без згоди автора	229
8. Право на сирітські твори	242
9. Право автора на винагороду за використання його твору.....	243
10. Оподаткування винагород за використання майнових прав	246
11. Строки чинності майнових прав суб'єктів прав на об'єкти авторського права	253

ГЛАВА 7. ОХОРОНА ТА ЗАХИСТ АВТОРСЬКИХ ТА СУМІЖНИХ ПРАВ.....257

1. Поняття охорони авторських прав	260

2. Види порушень авторських прав	265
3. Наслідки порушення авторських прав	276
4. Види технічних засобів захисту авторських прав та їх застосування в мережі Інтернет.....	281
5. Протидія обходу технічних засобів захисту авторських прав в мережі Інтернет.....	283
ГЛАВА 8. СУМІЖНІ ПРАВА	289
1. Поняття суміжних прав та їх особливості	290
2. Об'єкти суміжних прав.....	295
3. Суб'єкти суміжних прав	298
4. Виникнення суміжних прав	303
5. Зміст суміжних прав	304
6. Використання майнових прав на об'єкти суміжних прав.....	306
7. Права на фонограму	312
8. Майнові права на відеограму.....	314
9. Майнові права на програму організації мовлення	316
10. Обмеження суміжних майнових прав (Вільне використання об'єктів суміжних прав).....	319
11. Строки дії суміжних прав	322
ГЛАВА 9. ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ І ПАТЕНТНЕ ПРАВО	325
1. Поняття права промислової власності	328
2. Об'єкти та суб'єкти патентного права.....	329
3. Види винаходів.....	334
4. Патент на винахід/корисну модель та промисловий зразок	341
4.1. Права з патенту	342
4.2. Межі патентної охорони.....	346
5. Порядок реєстрації прав на винахід/корисну модель та склад заявки.....	347

6. Умови патентоздатності винаходу і корисної моделі	352
7. Процедура реєстрації прав	357
8. Додаткова правова охорона	369
9. Використання винаходу/корисної моделі	370
10. Права та обов'язки власника патенту	371
11. Дії, які не визнаються порушенням прав	374
12. Припинення дії майнових прав на винахід та корисну модель	376
13. Визнання прав недійсними	377
14. Порушення прав та способи захисту.....	380
15. Патентування винаходу/корисної моделі в іноземних державах.....	381
ГЛАВА 10. ПАТЕНТНІ ДОСЛІДЖЕННЯ	387
1. Визначення, види, етапи та результати патентного пошуку	389
2. Патентна інформація та її джерела. Первинна та вторинна патентна документація	391
3. Порядок проведення патентних досліджень.	392
4. Патентування винаходів в Україні та за кордоном	392
5. Основні положення Паризької конвенції щодо охорони промислової власності	394
ГЛАВА 11. ПРОМИСЛОВИЙ ЗРАЗОК ЧИ INDUSTRIAL DESIGN	397
1. Поняття дизайну	398
2. Промисловий зразок.....	400
3. Критерії охороноздатності промислового зразка	402
4. Модельний ряд та індивідуальність.....	405
5. Публічний порядок і мораль	408
ГЛАВА 12. ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ЯК ОБ'ЄКТИ ПРАВА ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ.....	410
1. Загальна характеристика засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг	413

2. Право промислової власності на комерційне (фірмове) найменування	420
3. Право промислової власності на торговельну марку (знак для товарів і послуг).....	423
3.1. Об'єкти торговельних марок	424
3.2. Підстави для відмови в наданні правової охорони.....	430
3.3. Набуття прав на торговельну марку	434
3.4. Права та обов'язки власника	438
4. Логотип – визначення	443
5. Про бренд	445
6. Право промислової власності на географічне зазначення	447

ГЛАВА 13. ПОРОДИ ТВАРИН ТА СОРТИ РОСЛИН ЯК ОБ'ЄКТИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ .....

1. Сорти рослин як об'єкти права промислової власності	475
2. Суб'єкти права інтелектуальної власності на сорт рослин.....	479
3. Правова охорона порід тварин	485
4. Правова охорона раціоналізаторських пропозицій	490
5. Право інтелектуальної власності на компонування напівпровідникових виробів	496
6. Право інтелектуальної власності на комерційну таємницю	499

ГЛАВА 14. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ .....

1. Правові засади комерціалізації інтелектуальної власності.....	503
2. Правові форми комерціалізації майнових прав інтелектуальної власності.....	505
3. Внесення майнових прав в статутний капітал юридичної особи.....	509

ГЛАВА 15. ДОГОВОРИ ПРО РОЗПОРЯДЖЕННЯ МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ..... 516

1. Загальні положення про розпорядження
майновими правами інтелектуальної власності..... 518
2. Передача прав на підставі ліцензії 519
3. Поняття та характеристика ліцензійного договору 522
4. Правове становище сторін за ліцензійним договором 525
5. Укладення та припинення ліцензійного договору 526
6. Договір про створення за замовленням і використання
об'єкта права інтелектуальної власності..... 530
7. Договір про передання виключного майнового права
на об'єкт права інтелектуальної власності 531
8. Договір про внесення майнових прав
інтелектуальної власності до статутного капіталу 534
9. Договір застави майнових прав
інтелектуальної власності..... 536
10. Договір інжинірингу 538
11. Договір про трансфер технології..... 539

ГЛАВА 16. ДОГОВІР КОМЕРЦІЙНОЇ КОНЦЕСІЇ 544

1. Поняття, характеристика
і види договору комерційної концесії 545
2. Зміст договору комерційної концесії 552
3. Правове становище сторін
за договором комерційної концесії 553
4. Відповідальність сторін
за договором комерційної концесії 557

ГЛАВА 17. ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ 562

1. Зміст охорони інтелектуальної власності 564
2. Співвідношення охорони
і захисту прав інтелектуальної власності 571
3. Захист порушених прав інтелектуальної власності 575

4. Вищий суд з питань інтелектуальної власності.....	582
5. Приватно-правовий захист прав на об'єкти промислової власності	585
6. Адміністративно-правова охорона промислової власності	588
7. Митно-правова охорона інтелектуальної власності.....	592
8. Заходи сприяння захисту прав інтелектуальної власності при переміщенні товарів через митний кордон України	595
9. Митний реєстр об'єктів права інтелектуальної власності	598

ВСТУП

Інтелектуальна власність для країн з ринковою економікою посідає провідне місце в системі забезпечення розвитку їх економіки, передусім, а право врегулювання суспільних відносин зі стимулювання створення його об'єктів та комерціалізації майнових прав на них. Під впливом економічних закономірностей, економічного глобалізму, стандартів прав людини та їх імплементації (запозичення) в національні законодавства воно поступово універсалізується. Наразі воно відчуває на собі вплив появи нових технологій і цифризації та діджиталізації їх пропусання товарів на ринках, що детермінує зміст та обсяг майнових прав у грошовому вимірі. Тож його назва не відображає особливості врегулювання цих відносин в Україні ні амбіції авторів, а лише підкреслює адаптацію міжнародних підходів, передусім європейських, щодо здійснення нею національної політики у сфері економіки та інтелектуальної власності.

Апріорі, відновлення зруйнованих ворогом виробничих потужностей та подальший розвиток України неможливий без виваженого і адекватного світовим тенденціям зрушенням в економічній та гуманітарній сферах та адекватного їм правового регулювання, вишколу правників, які досконало знають чинне законодавство та чинники його формування, здатні застосувати на практиці та виявити вузькі місця, сформувані належним чином пропозиції з їх подолання. Провідне місце в цьому належить праву інтелектуальної власності як основи для навчальних компонентів приватно правового спрямування і забезпеченні її особистих немайнових та майнових прав та потреб ринкової економіки.

В Україні є підручники та посібники з цього освітнього компоненту, що свідчить про самодостатні колективи та їх авторів, вишкіл останніх, співпрацю між ними, турботу про

знання, вміння та компетентності випускників вищої школи, намагання подолати спрощений підхід до його викладання, довести його конструкції до уваги студента, застосування на практиці, передусім судовій, врахувати запити на випускників вищої школи. На противагу спрощеному описовому викладенню в ньому проведені відомі розробки, які поєднують популяризацію законодавства, аналіз європейських тенденцій, новітніх досягнень науки, судової практики.

Це видання започатковане на верховенстві права творців, сталості правничої культури, на повазі до дефініцій, відтворенні положень актів позитивного права (повазі до національного права) та положень права ЄС (компаративістичний аспект), показ практики його застосування (утилітарний аспект) та становлення підходів до регулювання цих відносин (доктринальний аспект), що формують освітнє середовище.

У підручнику постулюється, що право інтелектуальної власності універсалізується, має відповідати зручності його застосування та правосприйняття на глобалізованому економічному просторі. Сучасний вектор його розвитку започатковано на ідеї його гармонізації та універсалізації. Це адаптаційний вектор розвитку сучасного права в його європейській версії. Значна частина викладеного матеріалу орієнтована на положеннях міжнародних актів та актів ЄС у цій сфері права на вимогу ЗУ «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» та цінності природного права людини, його верховенства над законом, слугування правам людини, поділу права на приватне та публічне, його системності.

Рукопис оптимізовано із врахуванням бюджету часу на вивчення освітніх компонентів бакалаврами та магістрами за спеціальностями 0816 «Право» та 0616 «Журналістика», та 073 мз «Менеджмент» вимог щодо їх підготовки у вищій школі та викладання. В ньому висвітлені основні теоретичні підходи до моделювання інститутів права інтелектуальної власності та його базових правових категорій. В такому аспекті він може бути розгорнутий у мультимедійну презентацію. Його структура наближена до звичної студентам структури лекцій де вказані і розкриті питання, основні нормативні акти та допоміжна література.

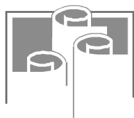
Авторами увага приділена теоретичним конструкціям окремих інститутів та субінститутів права інтелектуальної власності, компаративістичним проявам окремих з них, деталізації положень, які не розкриті в інших подібних виданнях. Основна увага звернута на повне опанування студентами основних понять та інститутів права інтелектуальної власності, вироблення навиків їх вирізнення у конструкціях спеціальних його інститутів, вироблення на механічному рівні підходів до застосування актів позитивного права прояви гнучкості при тлумаченні його норм та вироблені аргументованих позицій.

Автори не претендують на істину в останньому варіанті як і на повноту викладених інститутів та субінститутів права інтелектуальної власності та щоб це видання стало єдиним джерелом його пізнання та рекомендує звернути увагу і на інші видання такого характеру, насамперед останніх років видання та за участі провідних фахівців України. Зокрема, досить цікавими є роботи в редакції О.П.Орлюк, О.І.Харитоновой, О.С.Яворської. Ознайомлення з ними лише розширить їх поінформованість та компетентність допитливого студента.

Автори щиро вдячні рецензентам: Гриняку Андрію Богдановичу – професору, доктору юридичних наук, член-кореспонденту Національної академії правових наук України, академік-секретарю відділення цивільно-правових наук Національної академії правових наук України, заступнику директора Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України з наукової роботи, Заслуженому юристу України; та Харитоновій Олені Іванівні – професорці, докторці юридичних наук, завідувачці кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права Національного університету «Одеська юридична академія», член-кореспондентці Національної академії правових наук України, Заслуженій діячці науки і техніки України.

Цей підручник присвячено пам'яті **УЧИТЕЛЯ** співавтора та свірредактора цього видання – професора, доктора юридичних наук, член-кореспондента Національної академії правових наук України Азімова Чінгізхана Нуфатовича.

З повагою до читачів доктор юридичних наук, професор, Р.Б. Шишка.

Список скорочень

ВГС України – Вищий господарський суд України;
ВОІВ – Всесвітня організація інтелектуальної власності;
ВЗО – вищий заклад освіти;
ВС України – Верховний Суд України;
ГК – Господарський кодекс України;
ГПК України – Господарський процесуальний кодекс України;
ЗМІ – засоби масової інформації;
ЗУ – Закон України;
ЄС – Європейський Союз;
ЄДР – Єдиний державний реєстр;
ЄСПЛ – Європейський суд по правам людини;
КК – Кримінальний кодекс України;
КМ України – Кабінет Міністрів України;
КС України – Конституційний Суд України;
МК України – Митний кодекс України;
Мін'юст – Міністерство юстиції України;
ПК – Податковий кодекс України;
СОТ – Світова організація торгівлі;
УНОІВІ (НОІВІ) – Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій;
ФДМ України – Фонд державного майна України;
ЦК – Цивільний кодекс України;
ЦПК України – Цивільно-процесуальний кодекс України;

Технічні скорочення:

абз. – абзац;
п. – пункт;
пп. – підпункт;
р. – рік, року, році;
рр. – роки, роками, років;
стст. – статтями, статей, статтях, статті;
ч. – частина, частини, частині, частиною, частину;
чч. – частинами, частинах.

Відомості про авторів¹

Макаришева Тетяна Степанівна – доцент, кандидат економічних наук, доцент² кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Фелик Василь Іванович – професор, доктор юридичних наук, ректор Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія», Заслужений юрист України;

Шишка Олександр Романович – професор, кандидат юридичних наук, професор кафедри цивільного, трудового та господарського права Навчально-наукового інституту 1 Харківського Національного університету внутрішніх справ та кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Шишка Роман Богданович – професор, доктор юридичних наук, професор кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія».

---

¹ Автори заявляють спільне співавторство.

² На момент подання рукопису її частини підручника.

Глава 1.

ПОНЯТТЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

1. Поняття інтелектуальної власності.
2. Теорії інтелектуальної власності.
3. Економіка інтелектуальної власності та інтелектуально-го капіталу.
4. Визначення ринкової вартості нематеріальних активів-об'єктів інтелектуальної власності.
5. Вартість інтелектуальної власності.
6. Винагорода за використання інтелектуальної власності.

Нормативні акти: Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів, Всесвітня конвенція про авторське право, 1952 р., Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р., Стокгольмська конференція з інтелектуальної власності 1967 р.,

Конституція України, ЦК України, ГК України закони України: Про приєднання України до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, Про ратифікацію Угоди про співробітництво в галузі охорони авторського права і суміжних прав, Про авторське право та суміжні права, Про охорону прав на винаходи та корисні моделі, Про охорону прав на промислові зразки, Про охорону прав на знаки для товарів та послуг, Про охорону прав на сорти рослин, Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем, Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні, Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів (Назва Закону в редакції Закону № 111-ІХ від 19.09.2019), Про правову охорону географічних зазначень

Про деякі питання практики призначення судових експертиз у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності від 29.03.2005 N 04-5/76: Рекомендації

Президії ВГС України, Про затвердження Національного стандарту №4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності»: постанова КМ України від 3 жовтня 2007 р. №1185.

Додаткова література:

Долга В. О. Інтелектуальна власність: економічний захист та форми реалізації: автореф. дис. канд. економ. наук: 08.01.01. / Хар. держ. у-т. Х., 1996. – 18 с.

Докторук, Є. Збільшення ринкової вартості компанії за рахунок використання її інтелектуального потенціалу: досвід емпіричного дослідження // Інтелектуальна власність. 2008. №. С. 15-21.

Диба, В. М. Інтелектуальний капітал як об'єкт бухгалтерського обліку // Фінанси України 2009. № 2. С. 118-125.

Мала енциклопедія права інтелектуальної власності: Редкол: Ю.Л.Бошицький, В. В.Луць, Р. Б.Шишка, К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2016. – 236 с.

Павлюк І. Організація та ведення раціонального бухгалтерського обліку нематеріальних активів // Бухгалтерський облік та аудит. 2003. №10. С. 18 – 23.

Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України / За редакцією Ю. М. Капіци: кол. авторів: Ю.М. Капіца, С. К. Ступак, В. П. Воробйов та ін. – К.: Видавничий дім «Слово», 2006. – 1104 с.

Харитоновна О. І. Право інтелектуальної власності: підручник. К. Вид. Юрінком Інтер, 2023,

Шишка Р. Б. Правова охорона інтелектуальної власності: авторсько-правовий аспект. – Х: Нац. ун –т внутр. справ. 2002. 354 с.

Шишка Р. Інтелектуальна власність та підприємництво. В кн.: Мале підприємництво і менеджмент в Україні: публічні і правові засади. Збірник наукових праць. Київ 1997 р., – С. 162 – 168.

Ключові слова: власність, економіка, господарювання, інновації, інтелектуальна власність, права

1. Поняття інтелектуальної власності

Поняття «інтелектуальна власність» є чи не одним і самим складним, оскільки як економічна категорія сформоване за тими категоріями, які притаманні економіці взагалі та економічній теорії з врахуванням їх легальних конструкцій. Проте воно стосується економіки, зокрема як складова майна суб'єктів господарювання, їх рентабельності та конкурентоздатності, покращення споживчих властивостей продукції, введення в оборот її нових видів. Здебільше поняття «інтелектуальна власність» та «право інтелектуальної власності» змістовно збігаються. Це відносини, що складаються при продукуванні інтелектуального продукту (творів, винаходів, корисних моделей та промислових зразків та інших) та комерціалізацією прав на них.

Економіка підпорядковується певним закономірностям і охоплює відносини, що виникають при виробництві, розподілі та споживанні матеріальних та нематеріальних (витворів творчої, інтелектуальної та іншої діяльності) благ. На кожному із них є затрати праці, розумових здібностей, організаційного забезпечення та супроводу, а при споживанні отримується економічний ефект (здебільше рентабельність та прибуток) чи соціальна вигода. Така економічно змістовна категорія невідривна від правової форми її існування – правових відносин, які виникають на цих стадіях, але з приводу створення та використання прав на об'єкти інтелектуальної власності, а рівно їх захисту у разі порушення.

Ключовим для розуміння інтелектуальної власності є поняття «економічні відносини» – відносини і зв'язки між людьми, що виникають у процесі суспільного виробництва, розподілу, обміну і споживання вироблених благ. Продуктивні сили не вичерпують зміст економічної системи. Вона завжди включає в себе певну суспільну форму продуктивних сил, а також спосіб організації економічної системи, які створює сукупність економічних відносин між людьми. До таких продуктивних сил відноситься наука і наукова інтелектуальна діяльність. Створення їх продукту є суспільним процесом. Суспільне виробництво в широкому розумінні складається з власне виробництва, розподілу, обміну і споживання. Це чотири фази чи сфери суспільного виробництва, які можуть

бути застосовані і щодо ІВ. Водночас вони мають низку особливостей, оскільки не піддаються такій організації як відносини у сфері матеріального виробництва.

ІВ в широкому розумінні означає закріплені законом строкове виключне право, зокрема особисте немайнове право авторів на результат ІВ чи засоби індивідуалізації, що досить поверхово і не зрозуміло з огляду на вимоги чинного законодавства. Воно визначає права на ІВ, встановлює монополію творців її результатів на їх використання у економічній здебільше підприємницькій діяльності чи соціальній практиці суспільства.

Термін «інтелектуальна власність» вживався юристами та економістами ще в XVIII і XIX століттях, проте найбільше став вживатися у другій половині XX століття із заснуванням у 1967 році у Стокгольмі Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ), з проголошення XXI століття віком інтелектуальної власності та інформації тим більше. Термінологічно «інтелектуальна власність» охоплює права, які відносяться до: літературних, художніх і наукових витворів; виконавчої діяльності артистів, звукозапису, радіо- і телевізійних передач; винаходів у всіх сферах людської діяльності; науковим відкриттям; промисловим зразкам; товарним знакам, знакам обслуговування, фірмовим найменуванням і комерційним позначенням, захисту проти недобросовісної конкуренції, а також всі інші права, що стосуються інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній сферах.

Світове співтовариство вважає, що інтелектуальною власністю є права, але не уточняється які: особисті немайнові чи/та майнові. Така позиція слугувала обґрунтуванню позиції, що за обсягом та змістом поняття «інтелектуальна власність» та «право інтелектуальної власності співпадають».

Особисті немайнові права у класичному розумінні є невідчужуваними і належать лише творцям об'єктів інтелектуальної власності¹, не можуть бути безпосередньо переведені у економічні цінності. Лише через капіталізацію особистості творця

---

¹ Водночас у практиці відомі випадки надання становища творця особам, які насправді не внесли творчого внеску у створення об'єкта інтелектуальної власності. Навіть створено ринок інтелектуальних послуг у створенні та комерціалізації таких об'єктів.

об'єкта інтелектуальної власності і його ділову репутацію, розкрути, особисту присутність творців при їх споживанні у тих сферах, де йдеться про суб'єктивне споживання (мистецтво, шоу-бізнес тощо), зростає споживча вартість створених ними об'єктів. Майнові права можуть відчужуватися, переходити до інших осіб особливо суб'єктів підприємництва, і через спеціальні методики оцінюватися і тим охоплюватися економічним змістом поняття «інтелектуальна власність».

Завдяки науково-технічному прогресу та сучасним інформаційним технологіям та технологіям просування інтелектуальних товарів на ринку коло об'єктів, які підпадають під правову охорону законодавством про інтелектуальну власність розширюється. Так у сферу діяльності ВОІВ були включені виключні права щодо географічних найменувань, нових сортів рослин і порід тварин, інтегральних мікросхем, радіосигналів, баз даних, доменних імен. До «інтелектуальної власності» відносять навіть закони про недобросовісну конкуренцію та про комерційну таємницю. Хоча закони, як форму юридичного визнання таких об'єктів і упорядкування відносин щодо них, досить складно віднести до виключних прав.

Водночас, уточняється назва об'єктів, які відносяться до інтелектуальної власності, вони розширяються, зокрема за рахунок компонування інтегральних мікросхем, супутникового мовлення, кабельного розподілу тощо. Досить бурхливими темпами виділилось і розвивається ІТ-право, а з появою штучного інтелекту та генеруванням ним об'єктів ІВ (принципово нового двигуна та інших) – тим більше.

Останнім часом встановився певний компроміс щодо того що словосполучення «інтелектуальна власність» є єдиним терміном, що охоплює складові, які не можуть бути витлумачені окремо, а економічний зміст рівнозначний юридичній формі. Економісти і юристи сходяться у тому, що інтелектуальна власність охоплює витвори людського розуму: винаходи, літературні та художні витвори, символіку, назви, зображення та зразки, які використовуються в торгівлі.

Для окремих учасників творчого процесу (наукові керівники, наукові редактори) це є частиною їх обов'язків.

Поява інтелектуальної власності як економічної категорії пов'язана із науково-технічною революцією (НТР) і її спрямованості на зміну ролі людини в процесі виробництва (заміна трудомістких видів робіт) і споживання (надання якісних товарів, робіт та послуг). Це проявляється у створенні та розвитку новітніх техніки та технологій зокрема: мікроелектроніки, інформатики, біотехнологій. За таких умов вислів англійського мислителя Ф. Бекона «знання-сила» набуло реального економічного змісту і правової форми.

Інтелектуальна власність – власність нового виду, що спонукає до встановлення: характеру економічних відносин такої власності; її взаємозв'язок із другими формами власності, їх субординації, тенденціях подальшого розвитку; специфіці окремих її об'єктів. Відповідно відносини інтелектуальної власності є елементом системи виключних прав і відображають як загальні так і специфічні риси. Її об'єкти є як продуктами духовної інтелектуальної творчості, ідеальними, нематеріальними, неповторними результатами, що втілюються у певній речовій формі.

Останнім часом до об'єктів ІВ відносять також інтелект людини: він є водночас засобом інтелектуальної праці:

по-перше, створення інтелектуального продукту потребує інтелектуальної діяльності і затрат розумової чи та творчої енергії, спеціальних пізнань, опанування та обробки значного обсягу інформації;

по-друге, інтелект – продукт інтелектуальної праці, оскільки окрім біологічного розвитку особистість стає результатом її власної інтелектуальної діяльності спочатку із опанування знаннями та вміннями, а потім аналізу вражень і почуттів, з генерування ідей, отримання творчих інтелектуальних результатів та їх комерціалізації;

втретє, в основі об'єкта інтелектуальної власності є знання, оригінальна інформація, вміння її використати. Інтелект – сплав набутих знань та їх рівня, досвіду, таланту та намагань і настирності у досягненні мети конкретної людини. В результаті інтелектуальної діяльності формується «нове» знання як об'єкт інтелектуальної власності яке містить не відомі рішення, факти, відомості. Результату інтелектуальної власності як